

DOI 10.29254/2077-4214-2021-2-160-273-276

УДК 616-084

Свінцицька Н. Л., Бобух В. В., Біланов О. С., Білаш В. П.

КЛЮЧОВА РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ**У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ**

Полтавський державний медичний університет (м. Полтава)

oleg27bilanov@gmail.com

Зв'язок публікації з плановими науково-дослідними роботами. Робота є фрагментом НДР «Медико-соціальне обґрунтування оптимізації підходів до управління та організації різних видів медичної допомоги дорослому та дитячому населенню в період реформування галузі охорони здоров'я», номер державної реєстрації O119U102926.

Вступ. Традиційна сучасна медицина та система охорони здоров'я незважаючи на високі досягнення медичної та біологічної науки виявилися безсильними перед розв'язанням проблеми здоров'я. Увага медицини прикута насамперед до хворої людини та її захворювань, лікуванню та повному одужанню, а питання збереження та зміцнення здоров'я виявилися поза зором практичної медицини [1 с14]. Відомий вислів давньогрецького філософа-матеріаліста Демокріта "Хворобу легше попередити, ніж лікувати", актуальний як ніколи в сучасних реаліях сьогодення, адже десятиліттями медицина існувала, щоб лише лікувати хвороби, а не запобігати їх виникненню. *Саме тому в розвинених країнах світу все більше уваги приділяється превентивній медицині.* Україна теж не стоїть осторонь, і саме профілактика і рання діагностика стають ключовими в національній галузі охорони здоров'я.

Мета роботи полягає в дослідженні сутності превентивної (профілактичної) медицини, ролі в ній сімейних лікарів та держави в цілому.

Об'єкт і методи дослідження. В даному дослідженні нами використовувався метод критичного аналізу наукової та методичної літератури. На першому етапі проведений збір інформації та вивчення джерел; на другому – систематизація зібраної інформації; на третьому – перевірка отриманих результатів.

Результати дослідження та їх обговорення. У 21 столітті питання профілактичної медицини є надзвичайно актуальним і розглядається вже як проблема існування і розвитку людства в цілому.

Високо оцінюючи значення превентивних заходів, ВООЗ оголосила XXI століття століттям «профілактичної медицини». Уряди цивілізованих країн і суспільство розуміють, що інвестування в здоров'я в кінцевому результаті підвищує економічний рівень будь-якої держави. Для цього необхідна не лише стратегія щодо недопущення захворювань як таких, а й заходи із промоції здоров'я, тобто його підтриманні та зміцненні. [2 с40].

Медицина профілактична – система науково обґрунтованих заходів, спрямованих на попередження, зниження ризику розвитку відхилень у стані здоров'я людини, запобігання виникнення або уповільнення

прогресування хвороб та зменшення їхніх тяжких наслідків [3].

Її місія – покращення якості та тривалості життя спільнот, зменшення витрат на терапевтичні напрямки, збитків, що провокує непрацездатність робітників через хвороби.

Головні завдання профілактичної медицини: вивчення стану здоров'я населення, попередження захворювань у здорових, загострень і рецидивів у реконвалесцентів, прогноз стану здоров'я майбутніх поколінь, вивчення впливу окремих факторів на здоров'я і життєдіяльність популяцій, розробка шляхів підвищення рівня здоров'я і соціально-трудового потенціалу населення [4], а також будівництво інформаційного простору з метою, мінімізації професійних захворювань, травм, зменшення ризику виникнення епідемій та пандемій; популяризація здорового способу життя; організація соціологічних опитувань серед медпрацівників та населення; здійснення вакцинації, діагностики; диспансеризація конкретних категорій громадян та їх облік; підтримка центрів (шкіл) здоров'я.

У сучасних умовах приймаються до уваги такі негативні чинники, як несприятливі екологічні фактори, шкідливі звички, міграційні процеси, локальні військові конфлікти. І якщо раніше превентивні програми були сплановані переважно під них, то за останні 2-3 роки загрозливими стали епідемії грипу та вірусних інфекцій, як COVID-19, нестача їжі в певних регіонах, нечутливість організму людей до антибіотиків у випадках пневмонії, сальмонельозу, туберкульозу, недосконала первина медико-соціальна допомога у ряді країн земної кулі. З огляду на це ВООЗ намагається здійснити плани, спрямовані на оздоровлення людства, та в різних державах виділяються власні пріоритети у рамках сімейної медицини, елементом якої є і медицина профілактична.

Всесвітня стратегія підтримки тілесно-духовного благополуччя людей знаходиться на стадії формування, а в Україні не спиняється реформування системи охорони здоров'я, тому змінюються і погляди у цій галузі. Поки що не існує досконалого еталону протидії поширенню більшості фізичних, психічних аномалій. Зрозуміло що, базисом є гігієнічне виховання, регулярні медичні огляди, своєчасна фіксація та лікування раку і небезпечних процесів, запобігання інвалідності, що і формують первинну, вторинну і третинну профілактику.

Реалії останніх років показують, що надзвичайну вагу у зміцненні здоров'я здобувають світогляд та активність людей: використання засобів особистого захисту, дезінфекція рук, приміщень, дотримання

вимог контролюючих органів. Інформація про це доноситься через ключові комунікаційні канали, навчальні заклади. Є попит і на соціальну рекламу із залученням авторитетних та популярних особистостей. Бажано, аби провідні фахівці медичної галузі завоювали авторитет у соціумі. Наразі робляться перші кроки у цьому напрямку, як спілкування медиків з людьми через соціальні мережі, веб-сайти, використання мультимедійного контенту.

Вагому роль в розвитку профілактичної медицини відіграють сімейні лікарі.

Профілактична спрямованість – найважливіший принцип сімейної медицини. Прогнозування розвитку певних захворювань, доклінічна їх діагностика, своєчасне інформування пацієнтів, а також прийняття профілактичних заходів – найважливіші складові елементи щоденної роботи сімейного лікаря [5 с14].

Саме сімейні лікарі покликані допомогти своїм пацієнтам вести повноцінне соціальне та особисте життя, реалізувати інтелектуальний потенціал та репродуктивну функцію, домогтися довголіття, правильного батьківства та зростання наступного покоління, що теж збереже гомеостаз (рівновагу з природою).

Ці фахівці відповідальні за огляд клієнтів, а ще вони пояснюють їм, як ліпше харчуватися, організувати режим дня, берегтися від негативних впливів. Наголошують на тому, що не треба багато часу проводити за комп'ютером, з гаджетами, що слід уникати гіподинамії – більше рухатися, раціонально освітлювати приміщення, не ігнорувати неприємного самопочуття. Ці медпрацівники рекомендують оминати стреси, радять, як отримати спокійний психоемоційний клімат. Дистрес на роботі, вдома – це сучасна катастрофа, і на протипагу йому протиставляються техніки медитації, вправи з йоги, гімнастики, релаксації, пиття вітамінних добавок, курси підвищення стресостійкості.

Ще одна віха – злам супротиву щепленням, бо утворився міф про небезпеку вакцин. Молодим подружжям необхідно отримати достатньо статистичних відомостей та переконливих фактів про їх унікальність, про те, що вони рятують дітей і дорослих від смертельних хвороб.

В Україні смертність від серцево-судинних патологій, травматизму та цирозу печінки переважає. І спеціалісти профілактичної медицини мусять попереджати їх, як і ожиріння, поширену артеріальну гіпертензію, бронхіальну астму, виразку шлунку, травмонебезпечну поведінку в побуті, на виробництві, на дорозі. Інструктажі, роз'яснювальні бесіди – їх інструмент, що є таким же значущим, як діагностування або терапія. Інсульт, неонатальні патологічні стани, інфікування дихальних шляхів та кишечника – теж становлять небезпеку. Тому для їх профілактики дбають про нормальну акушерську практику, водопостачання, обробку харчових продуктів та інше. Акцент на цьому робиться у лікарнях, дитячих садках, санаторіях.

Сімейні лікарні доводять до свідомості тих, ким вони опікуються, які ризики від тютюнопаління, ненормованого споживання алкоголю, вживання наркотичних сумішей, як і лікарських засобів у рамках самолікування.

Повноцінне проведення профілактичних заходів з широким охопленням всього населення можливо

тільки при активній одночасній участі державних структур, медичних працівників, засобів масової інформації та самого населення. Якщо не буде дотримуватися ця умова, профілактика стає неефективною і носитиме кустарний характер [5 с15].

Серед обставин, на які не спроможні впливати медичні працівники, визначені: економічні ознаки (статки та прибутки фізосіб); середній розмір зарплатні; характер соціального забезпечення; терміни та умови праці; якість житла тощо.

Це означає, що профілактична медицина залежить в першу чергу від державної політики. Саме державна політика покликана своєчасно виявляти нагальні проблеми в розвитку суспільства, в тому числі і в галузі охорони здоров'я, аналізувати їх, встановлювати причини виникнення, труднощі, суперечності та знаходити шляхи їх розв'язання. Оскільки, показники стану здоров'я населення в Україні надто загрозливі, виникає необхідність переосмислення сутнісних засад розвитку суспільства як середовища буття і самореалізації людини, як системи міжособистісних комунікацій задля повноцінного, гармонічного, безпечного життя громадянина і соціуму. Саме таке розуміння цінності життя і здоров'я людини має бути покладене в основу всієї системи соціального управління, гуманістичної політики демократичної держави [6].

Відомий науковець М.І. Пирогов стверджував: «Майбутнє належить медицині профілактичній». І це дійсно так. За прогнозами експертів у розвинених країнах світу профілактична медицина у найближчі десятиріччя посяде провідне місце у медичній царині. І саме пацієнт, а не ескулап перетвориться на суб'єкта, що керуватиме оздоровчим маніпуляціями. Така специфіка стосунків дозволить ефективно усувати хронічні захворювання та їх ускладнення, мінімізувати напруження довкола етичних аспектів у медицині. Очікується інтеграція технологій та інновацій у профілактичній медицині. Для прикладу наводять лікарняні каси в Ізраїлі, що є одночасно науково-дослідними осередками та точками надання медичних послуг. У розпорядженні кожної ЛК є розгалужена мережа медичних установ: поліклініки, аптеки, діагностичні центри, жіночі та дитячі консультації, пункти невідкладної допомоги, геріатричні центри, клініки серцевих хвороб, хронічних захворювань, альтернативної медицини [7].

Результативна профілактика має ґрунтуватися на перевірених і надійних, та максимально комфортних діагностичних прийомах. Малоінвазивні та неінвазивні методики досліджень актуальні, як і генно-інженерні розробки, біонічні протези тощо.

Виявлення патологій на донозологічному етапі, тобто явних ознак захворювання, зараховано до викликів превентивної медицини. Якщо людина усвідомить, що навіть почувачоючись добре, вона зобов'язана щорічно відвідувати сімейного або іншого лікаря, бувати у стоматолога, гінеколога (для жінок) та андролога (для чоловіків), то це значно покращить ситуацію у профілактичній медицині.

Вчені розробляють органоспецифічні біорегулятори та адаптогени, що затребувані у геронтології. Та ці препарати і для профілактичної медицини безцінні, бо борються з раком, остеохондрозом, катарактою і безліччю серйозних пороків, охоплюючи і спадко-

ві. Олігопептиди, як «кістяк» природного імунітету, відмінно створюють його аналоги. А пептиди при призначенні антибіотиків, хіміотерапії зменшують кількість їх небажаних наслідків. Протектори та імунотензори пептидного походження є надією для тих, кого вважали приреченими.

Безпечний пренатальний скринінг дозволяє визначити ризики розповсюджених дефектів у ембріона: синдроми Дауна, Едвардса, Патау та хромосомні вади розвитку.

І філософія профілактичної медицини неможлива без удосконалень. У тлумаченні здоров'я ВООЗ, як «стану повного фізичного, духовного та соціального добробуту, а не лише відсутності недуги», немає категорії виміру цих показників. Як можна визначитися із духовним або соціальним самопочуттям? Тож значущі не певні стандарти (вікові, статеві, регіональні), а індивідуальне спостереження та самоспостереження фізіологічних, біохімічних та психологічних адаптивних трансформацій в організмі.

Нажаль, у людській популяції досі домінує уявлення про те, що оцінювати здоров'я слушно тоді, коли воно погіршилося.

Висновки. Профілактична медицина продовжує розвиватися, вона спонукає людство шукати оптимальні юридичні, філософські, економічні, соціально-культурні та науково-медичні новації для захисту здоров'я. Позитивна концепція передбачає, що воно має фізичну, психічно-нервову та поведінкову складові – стає інструментарієм до самореалізації, само-

актуалізації людини та її задоволення від біологічного існування, суспільного буття.

Профілактика у медичній галузі вимагає насамперед матеріально-технічного підґрунтя. Та витрачений капітал неодмінно окупиться за рахунок заощаджень на діагностичній та лікувальній гілках, що складають питому частку грошових вкладень. Важлива і реабілітація для колишніх нарко- і алкозалежних громадян, пристосування їх до життя в новому співтоваристві (ресоціалізація).

Варто створювати як у світовому масштабі так і в Україні доступні та відкриті центри здоров'я, де б першочерговою вважалася саме профілактика патологій. При підтримці уряду та ЗМІ вони змогли б похитнути громадську думку, розгорнути санітарно-протиепідемічні проекти, зокрема, націлені на подолання коронавірусної інфекції. За такої парадигми важливе і здоров'я безпосередньо медиків, як зразка для наслідування, ключової ланки у захисті населення від згубних епідемій та пандемій. Мотивований та належно забезпечений медперсонал гарантує дієвість профілактичної медицини, як багатообіцяючого, а колись і провідного відгалуження медичних знань і вмінь.

Перспективи подальших досліджень – розроблення шляхів реалізації профілактичних напрямків превентивної (профілактичної) медицини, враховуючи юридичні, економічні та філософські аспекти цього питання.

Література

1. Marunenko IM, Tymchuk OV. Medyko-sotsial'ni osnovy zdorov'ya: navchal'nyy posibnyk dlya stud. vyshch. navch. zakl. K.: Kyivsk. un-tet imeni Borysa Hrinchenka; 2017. 316 s. [in Ukrainian].
2. Lototska, OV, Kondratyuk VA, Sopel OM, Kritska GA, Pashko KO, Fedoriv OE. Profilaktychna medytsyna yak vazhlyva skladova hromads'koho zdorov'ya. Visnyk sotsial'noyi hihiyeny ta orhanizatsiyi okhorony zdorov'ya Ukrainy. 2019;2:40-43. [in Ukrainian].
3. Mykhaylovs'ka NS. Entsyklopediya Suchasnoyi Ukrainy. Medytsyna profilaktychna [Internet]. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen' NAN Ukrainy; 2018. Dostupno: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=67438. [in Ukrainian].
4. Perspektyvy rozvytku profilaktychnoho napryamu medytsyny. Profilaktychna medytsyna, yiyi meta, zavdannya [Internet]. Dostupno: <https://pres.in.ua/profilaktychna-medicyna-yiyi-meta-zavdannya-profilaktychna-med.html>. [in Ukrainian].
5. Mykhaylovs'ka NS, Oliynyk TV. Profilaktychna medytsyna yak osnova diyal'nosti simeynoho likarya: navchal'no-metodychnyy posibnyk do praktychnykh zanyat' ta samostyynoyi roboty studentiv VI kursu z dystsypliny «Zahal'na praktyka – simeyna medytsyna». Zaporizhzhya: ZDMU; 2017. 177 s. [in Ukrainian].
6. Spivak MV. Derzhavna polityka zdorov'ya zberzhennya: svitovyy dosvid i Ukraina: monohrafiya. Kyiv: Vydavnytstvo «Lohos»; 2016. 536 s. [in Ukrainian].
7. Vashe zdorov'ya. Medytsyna Izrayilyu – symbioz tradytsiy, novatsiy i liderstva [Internet]. Dostupno: <https://www.vz.kiev.ua/medicina-izrayilyu-symbioz-tradicij-novacij-i-liderstva/>. [in Ukrainian].
8. Lastkov DO, Serheta IV, Shvydkyy OV. Osnovy ekolohiyi ta profilaktychna medytsyna. Kyiv: «Medytsyna»; 2017. 472 s. [in Ukrainian].

КЛЮЧОВА РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Свінцицька Н. Л., Бобух В. В., Біланов О. С., Білаш В. П.

Резюме. В розвинених країнах світу все більше уваги приділяється превентивній медицині. Україна теж не стоїть осторонь і саме профілактика і рання діагностика стають ключовими в національній галузі охорони здоров'я.

Мета нашої роботи полягає в дослідженні сутності превентивної (профілактичної) медицини, ролі в ній сімейних лікарів та держави в цілому.

В даному дослідженні нами використовувався метод критичного аналізу наукової та методичної літератури. На першому етапі було проведено збір інформації, а також вивчення джерел; на другому – систематизація зібраної інформації; на третьому – перевірка отриманих результатів.

Сфера застосування результатів дослідження – галузь охорони здоров'я: теоретична медицина, практична медицина, доказова медицина та медична освіта.

Результати роботи. Сутність профілактичної медицини полягає в попередженні, зниженні ризику розвитку відхилень у стані здоров'я людини, запобіганні виникненню або уповільненню прогресування хвороб та зменшення їхніх тяжких наслідків. Вагому роль в розвитку профілактичної медицини відіграють сімейні лікарі. Профілактична спрямованість – найважливіший принцип сімейної медицини. Курс державної політики України спрямований на всебічне сприяння індивідуальному і суспільному здоров'ю. Нова політика держави повинна узагальнити накопичений досвід та сформулювати новий підхід до збереження здоров'я.

Висновки. Профілактична медицина продовжує розвиватися, вона спонукає людство шукати оптимальні юридичні, філософські, економічні, соціально-культурні та науково-медичні новації для захисту здоров'я. Позитивна концепція передбачає, що воно має фізичну, психічно-нервову та поведінкову складові – стає інструментарієм до самореалізації, самоактуалізації людини та її задоволення від біологічного існування, суспільного буття. Варто створювати як у світовому масштабі так і в Україні доступні та відкриті центри здоров'я, де б першочерговою вважалася саме профілактика патологій. При підтримці уряду та ЗМІ вони змогли б похитнути громадську думку, розгорнути санітарно-протиепідемічні проекти, зокрема, націлені на подолання коронавірусної інфекції. Мотивований та належно забезпечений медперсонал гарантує дієвість профілактичної медицини, як багатообіцяючого, а колись і провідного відгалуження медичних знань і вмінь.

Ключові слова: здоров'я, медицина, профілактика, охорона здоров'я, сімейна медицина, профілактична медицина.

THE KEY ROLE AND IMPORTANCE OF THE PREVENTIVE MEDICINE IN THE TODAY MODERN REALITIES

Svintsytska N. L., Bobukh V. V., Bilanov O. S., Bilash V. P.

Abstract. In the developed world countries more and more attention is paid to preventive medicine. Ukraine does not stand aside, and prevention and early diagnosis are becoming key in the national healthcare sector.

Our work aims to study the essence of preventive medicine, the role of family doctors and the whole state are in it.

The method of critical analysis of scientific and methodological literature was used by us in this study. At the first stage, information was collected and sources were studied; on the second – systematization of the collected information; on the third – check of the received results.

The scope of the research results is the field of health care: theoretical medicine, practical medicine, evidence-based medicine, and medical education.

Results of the work. The essence of preventive medicine is to prevent, reduce the risk of developing abnormalities in human health, prevent or slow the progression of the disease and reduce their serious consequences. Family doctors play an important role in the development of preventive medicine. Prevention is the most important principle of family medicine. The course of state policy of Ukraine is aimed at the comprehensive promotion of individual and public health. The new state policy should summarize the gained experience and formulate a new approach to health.

Conclusions. Preventive medicine continues to evolve, it encourages humanity to find optimal legal, philosophical, economic, socio-cultural, and scientific-medical innovations to protect health. The positive concept assumes that it has physical, mental, nervous, and behavioral components – it becomes a tool for self-realization, self-actualization of man, and satisfaction from biological existence and social life. It is necessary to create accessible and open health centers both in the world and in Ukraine, where the prevention of pathologies would be considered a priority. With the support of the government and the media, they could shake public opinion, deploy sanitary and anti-epidemic projects, in particular, aimed at overcoming coronavirus infection. Motivated and well-provided medical staff guarantees the effectiveness of preventive medicine as a promising and sometimes leading branch of medical knowledge and skills.

Key words: health, medicine, prevention, health care, family medicine, preventive medicine.

Рецензент – проф. Голованова І. А.

Стаття надійшла 27.12.2020 року